

Yusupova L.S*t.f.f.d.dotsent.***Shernazarov G'.S***mustaqil izlanuvchi*

QURILISH JARAYONLARINI TASHKIL ETISH BO'YICHA RESPUBLIKADAGI MAVJUD ME'YORIY VA HUQUQIY ASOSLAR

Annotatsiya: Maqolada O'zbekiston Respublikasida qurilish jarayonlarini tashkil etish sohasida amal qilayotgan me'yoriy-huquqiy baza tahlil qilingan. Qurilish sohasini tartibga soluvchi qonunlar, Prezident farmon va qarorlari, Vazirlar Mahkamasi qarorlari, shaharsozlik normalari hamda davlat standartlarining qurilish jarayonlarini samarali tashkil etishdagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, sohani raqamlashtirish, qurilish nazorati, mehnat xavfsizligi va sifatni ta'minlash bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: qurilish, shaharsozlik, normativ hujjatlar, huquqiy asoslar, SHNQ, QMQ, davlat standarti, qurilish nazorati, raqamlashtirish, BIM.

KIRISH. So'nggi yillarda O'zbekiston Respublikasida qurilish sohasini modernizatsiya qilish, investitsiya muhitini yaxshilash hamda qurilish ishlarining sifatini oshirishga qaratilgan keng ko'lami islohotlar amalga oshirilmoqda. Bu jarayonlarning huquqiy asosini takomillashtirish mamlakatda qurilish sohasini xalqaro talablar asosida rivojlantirishning muhim omili hisoblanadi.

Qurilish jarayonlarini tashkil etish nafaqat muhandislik va texnologik masala, balki huquqiy, iqtisodiy va tashkiliy jihatlarni ham qamrab oladi. Shu bois qurilish ishtirokchilarining huquq va majburiyatlarini belgilaydigan, qurilish ishlarini rejalashtirish, amalga oshirish va qabul

qilish tartibini belgilab beruvchi me'yoriy hujjatlar tizimi muhim ahamiyatga ega.

ASOSIY QISM. O'zbekistonda qurilishni boshqarish tizimida qurilishni tashkil etish vazifa (funksiya)siga katta e'tibor beriladi. Qurilishni tashkil etishda eng muhim elementi – uning me'yorlari, me'yoriy asosidir. Ularning talablari doimiy ravishda iqtisodiyot, ilm-fan, texnika va texnologiyalarning rivojiga mos kelishi muhimdir. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 11.14.2018 yildagi PF-5577-sonli "Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni shunga o'xshash muammoni hal qilishga qaratilgan [1].

O'zbekiston Respublikasi
Prezidentining 11.14.2018 yildagi
PF-5577-sonli farmoniga binoan,
O'zbekiston 2028 yil 31 dekabrgacha

shaharsozlik sohasidagi texnik tartibga
solish sohasidagi quyidagi xorijiy
me'yoriy hujjatlarni qo'llashi mumkin.

1-jadval

O'zbekiston 2028 yil 31 dekabrgacha shaharsozlik sohasidagi texnik tartibga solish sohasidagi qo'llash mumkin xorijiy me'yoriy hujjatlar.

T/r	Normativ hujjatlar nomi	Davlatlar
1.	Yevrokodlar (European Codes, ES)	Yevropa Ittifoqi
2.	Britaniya standartlari (British Standards, VS)	Buyuk Britaniya
3.	Xitoy milliy qurilish standartlari (GB, CJ, JC, JG va boshqalar)	Xitoy Xalq Respublikasi
4.	Koreya qurilish kodlari (Korean building code, KVS)	Koreya Respublikasi
5.	Qurilish me'yorlari va qoidalari (SNIp)	Rossiya Federatsiyasi
6.	AQSh xalqaro qurilish kodlari (International building code, IBC)	Amerika Qo'shma Shtatlari
7.	Yaponiya milliy standartlari (Japanese Industrial Standards, JIS)	Yaponiya

Ular milliy me'yoriy hujjatlar bilan bir vaqtda, shu jumladan loyiha hujjatlarini ekspertizadan o'tkazish bosqichida amal qiladi [5]. Shu bilan birga, qurilishni tashkiliy va texnologik tayyorlash tizimida taqvimiy rejani tuzish uchun maxsus me'yor (norma) mavjud emas. Amaldagi, milliy va xorijiy (Rossiya) standartlar taqvimiy rejaning mohiyatini (sifat ko'rsatkichlarini) va shaklini ta'minlaydi, ammo uni tayyorlash uchun mantiqiy tuzilgan va rasmiylashtirilgan usul mavjud emas, ularni qayta ishlab chiqish zarur [3,4].

Loyiha institutlari qurilish taqvimiy rejasini tuzish variantlariga juda kam e'tibor berishadi. Har bir loyihaning taqvimiy rejasi loyihada

qabul qilingan qarorlarning dalil bazasi sifatida arxivda saqlanishi kerak. Hozirgi vaqtda arxivda kapital qo'yilmalarning to'g'ri taqsimlanishi va qurilish-montaj ishlari hajmi hamda ularning standartlarga muvofiqligini tasdiqlaydigan hisoblash hujjatlari mavjud emas [4]. Bunday holat shu o'rinda, mijozlar va mutaxassislarining talablari yetarli darajada emasligi bilan bog'liqdir. Taqvimiy reja qurilish ishtirokchilarining o'zaro munosabatlari uchun zamin yaratadi, ular keyinchalik pudratchi shartnomalarida qayd etiladi. Ekspertiza tomonidan taqvimiy rejaga qo'yiladigan talablarning kamayishi, bir tomondan, buyurtmachi, ikkinchi tomondan, qurilishni tashkillashtirish bo'yicha

mutaxassislarining yetishmasligi, shuningdek, tegishli davlat organlari mutaxassislari va qurilish korxonalari rahbarlarining butun rahbarlik guruhi o'zlarini yetarli darajada vakolatli deb hisoblashi, qurilishni tashkil etish masalalarida nafaqat tezkor yechimlarni topish tajribasi, balki hozirgi kunning shart sharoitlariga tezkor javob beradigan va puxta o'ylab tuzilgan qat'iy reja ham muvaffaqiyatni ta'minlaydi. Tayyorlangan strategiya sizga loyihani hech bir xatoliqsiz amalga oshirishga imkon beradi. Taqvimiy reja keltirilgan standartlarga muvofiq ishlab chiqilgan bo'lsa va keyinchalik o'z maqsadiga mos ravishda ishlatilsa qurilish

maydonchasida muvaffaqiyatga erishiladi.

Loyihalarni amalga oshirishning to'liq sikli ikkita asosiy bosqichdan iborat: tashkiliy-texnik va asl mazmunda qurilish bosqichi (1-jadval). Tashkiliy-texnik bosqichning to'la tuzilmasi investitsiya loyihalari bilan bog'liq bo'lib, bunda loyihani amalga oshirish uchun buyurtmachiga tashqi manba hisoblangan chet el sarmoyachilari yoki moliyalashtiruvchi (investitsiya kompaniyalari, fondlar va sh.o'lar) tashkilotlarining mablag'lari jalb qilinishi nazarda tutadi. Shunda loyihani amalga oshirish ketma-ketligi quyidagicha bo'ladi:

2-jadval

Qurilishni tashkil etishning to'liq sikli.

Qurilish bosqichlari	Loyiha turi	Nazorat	Maqsad	
DTIAGA buyurtma	DTIA	ekspertiza	tasdiqlash	TIANi loyihalashga ruxsat berish
TIA loyihasi	TIA	ekspertiza	tasdiqlash	IXni ishlab chiqishga ruxsat berish
IX va smetalar(ni tuzish loyihasi)	IX	ekspertiza	tasdiqlash	tender hujjatlarini ishlab chiqish
Tenderda ishtirok etish uchun taklif	Oferta	tenderni o'tkazish	bosh puratchini tanlash	pudratchi bilan shartnoma tuzish
Asosiy pudratchi tomonidan IBLni ishlab chiqish	IBL	nazorat	tartibga solish	ish jurnalini tutish, aktlarni rasmiylashtirish
Qurilish		nazorat	tartibga solish	ish jurnalini tutish, aktlarni rasmiylashtirish
Qurilish		...	...	ob'ektni foydalanish uchun

				qabul qilish
--	--	--	--	--------------

Loyihani amalga oshirilishida keyingi bosqichda qabul qilingan barcha yechimlar oldingi bosqich yechimlariga mos kelishi, ularga zid bo'lmashligi lozim.

Loyihani boshqarish tizimida mufassal (to'liq) nazorat muhim rol o'ynaydi, ushbu nazorat mezonlari loyihada aniq sharoitlar uchun normalarning talablaridan foydalangan holda, aniq shaklda qabul qilingan qaror va yechimlarda - chizmalar, jadvallar va grafiklarda shakllantirilgan. Hisoblash hujjatlari arxivda saqlanadi va qabul qilingan qarorlar hamda yechimlarning daliliy bazasi bo'lib hizmat qiladi. Ekspertizaning muhim prinsipi qarorning oldingi bosqich qaroriga muvofiqligi, qarorlarning ziddiyatsizligidir [2], [7, 3.5-band] da qayd etilishicha, "Qurilish ekspertizadan o'tgan, belgilangan tartibda kelishilgan va tasdiqlangan loyihalash hujjatlariga muvofiq amalga oshirilishi kerak" va 4.3-band buyurtmachi tomonidan loyihalash hujjatlarini bosh pudratchiga topshirishni tartibga soladi hamda 5.6.7-bandda ta'kidlangan "Ish loyihalarining qarorlari kapital qurilish loyihalarining xavfsizligini ta'minlashi kerak", jumladan, buni kim ishlab chiqqan va tasdiqlagan bo'lsa ham "Ishlarni bajarish loyihasida tashkilotlar bilan kelishmasdan turib, qurilish tashkilotining loyiha qarorlaridan chetga chiqishga yo'l qo'yilmaydi".

Qurilish ishtirokchilarining operativ faoliyatida sub'ektiv holatlardan kelib chiqqan holda xatti-harakatlarida kuzatilgan kelishmovchilik taqvimiy rejasiga e'tibor bermaslik tufayli yuzaga keladi. AQShda olib borilgan tadqiqotlar [11] shuni ko'rsatdiki, "... ob'ektni yomon yoki yetarli darajada muvofiqlashtirish ko'pincha qurilish maydonchalarida eng yomon amaliyotdir. Shunga qaramay, qurilishni boshqarishda qurilishni normal tashkil etish, odatda e'tiborga olinmay o'tkazib yuboriladi. Bu qurilish maydonidagi ishlab chiqarishda qurilish-montaj ishlarini olib borishda qat'iy nazorat qilish tizimida ham mavjud. Amerika nazorat tizimi mustaqil ravishda ishni bajarish huquqiga ega bo'lmagan usta yoki ish boshqaruvchining (prorab) harakatlarini cheklash, ayniqsa majmuaviy jarayonni mutaxassis nazoratchi ruxsatisiz cheklash asosida qurilgan. Masalan, monolit poydevorni qurishda sertifikatga ega to'rtta tor mutaxassisning ruxsatini olish kerak, ulardan biri qazishni, ikkinchisi - qoliplarni, uchinchisi - armatura o'rnatishni va nihoyat to'rtinchisi - betonlashni nazorat qiladi [11].

Butun jahon qurilish amaliyoti boshlang'ich, umumiy hujjatlarning ahamiyatini e'tibordan chetga qoldirib, detallardagina aniqlikni namoyish etadi degan xulosaga kelsak hech ham mubolag'a bo'lmaydi. Qurilish ishtirokchilarining kelishilgan reja

asosida harakati ana shunday masalalarga tegishlidir.

Taqvimiy reja umumlashtirilgan shaklda qurilishni amalga oshirish dasturini aks ettiradi. Shuning uchun rejalashtirishga jiddiy yondashish kerak. Uning natijasi - taqvimiy reja - hisob-kitoblar, variantli ishlab chiqish bilan asoslanishi kerak, shunda ushbu loyiha yechimini ekspertiza paytida arxivda uning mantiqiy va tizimli qurilgan metodologiyaga asoslangan varianti saqlanib qoladi.

XULOSA. O'zbekistonda uy-joy qurilishi dasturining yutuqlari va istiqbollari e'tiborga olgan holda, qurilishni tashkil etish bilan bog'liq qator kamchiliklar mavjud. Shunday

qilib, QTEL va IBLning uzluksizligini ta'minlash uchun taqvimiy reja va taqvimiy grafiklar bir-biri bilan bog'langan bo'lishi kerak, bunga taqvimiy rejalar ishlab chiqish uslubisiz erishib bo'lmaydi. Taqvimiy reja ekspertizadan o'tkazilishi lozim, bu esa arxivda qabul qilingan qarorlarning isbotlovchi bazasi mavjud bo'lishi kerakligini anglatadi. Mazkur uslubning yo'qligi, loyihaning asosiy hujjatlaridan biri bo'lgan va pudrat shartnomalari uchun asos bo'lib xizmat qilishi kerak bo'lgan loyihada keltiriladigan taqvimiy rejaning ishonchliligini tasdiqlashga imkon bermaydi va shuning uchun uning ishlab chiqilishini talab etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. PF-5577-son 14.11.2018 yil "Qurilish sohasini davlat tomonidan tartibga solishni takomillashtirish qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida".
2. PQ-3550-son 20.02.2018 "Loyihaoldi, loyiha, tender hujjatlari va kontraktlarni ekspertizadan o'tkazish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida".
3. ShNK 3.01.01-03 Qurilish ishlab chiqarishni tashkil qilish.
4. СП 48.13330.2019 [Организация строительства СНиП 12-01-2004. М.: Госстрой, 2005.](#) (СП 301.1325800.2017) с изменением)
5. Исакулов Ш.Н. Особенности и тенденции развития жилищного строительства в Узбекистане. Институт социальных исследований КМ РУз//Круглый стол по подготовке национального обзора по жилищному хозяйству и землепользованию. Ташкент, 2014.
6. Ezeldin, Samer. Construction Site Coordination and Management Guide. Momentum Press, 2018. — 182 p.,
7. Haqberdiyev, B. R. (2026). "ART&ENGINEERING" fanining interyer dizayndagi o'рни" Alfraganus" xalqaro Ilmiy Jurnal, 3(5), 83-90. <https://journals.afu.uz/index.php/isja/en/article/view/188/125>
8. Цай Т.Н., Грабовой П.М., Болшаков В. Организация строительного производства. Учебник для вузов. М.: ABC, 1999. – 432 с., 4.4-банд

9. ПФ-5963-сон 13.03.2020 “Ўзбекистон Республикасининг қурилиш соҳасида ислоҳотларни чуқурлаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғ‘рисида”
10. Xujaev, M. (2020). Mahmudkhuja Behbudiy as a leader of jadid reforms. *The Light of Islam*, 3, 39-47.
11. Evlen, H., Juraev, D., Ziyamukhamedova, U., Khujaev, M., & Jalilov, F. (2025). PLA/Ti6Al4V composite scaffolds for bone tissue engineering: mechanical and thermal properties via FDM and bioprinting. *Journal of Biomaterials Science, Polymer Edition*, 1-25.
12. Abduraimova, N., Sharopova, N., Khujaev, M., Sapayev, V., Fattoyeva, O., & Yusufov, S. (2025). Economic development through analysis of the education and entrepreneurship impacts. *Economic Annals-XXI/Ekonomičnij Časopis-XXI*, 214(3/4), 84.
13. Isoxonovich, M. X. (2022). Middle Ages Movarounnahr Rulers in the Views OF Researchers. *European Journal of Innovation in Nonformal Education*, 2(6), 134-136.
14. Xujayev, M. I. (2018). THE COVERAGE OF THE PROBLEM OF NATIONALARITY AND ITS ROLE ON THE PRESENT DAY IN AHMAD ZAKI VALADI'S WORK. *Мировая наука*, (6 (15)), 61-63.
15. Хужаев, М. И. (2018). АҲМАД ЗАКИ ВАЛИДИЙНИНГ ДИНИЙ-ФАЛСАФИЙ МЕРОСИНИНГ ИЛДИЗЛАРИ. In *Инновационные подходы в современной науке* (pp. 177-182).
16. Khujaev, M. (2024). AHMED ZAKI: ON THE IDEAS OF THE PHILOSOPHY OF HISTORY. *Экономика и социум*, (1 (116)), 235-239.
17. Бутенко, Е.А., Аксенова, Н.А. Календарное планирование. Волгоград: ВолгГТУ, 2018. - 124.
18. Haqberdiyev, B. R. (2022). Integrativ o ‘qitishni takomillashtirishda dizayn va muhandislik grafikasi fanlarini tutgan o ‘rni. *NamDU ilmiy axborotnomasi*.–Namangan, 1028-1032.
19. Михайлов А.Ю. Организация строительства. Календарное и сетевое планирование. М.: Инфра-Инженерия, 2016. - 296 с.
20. Л.Г.Дикман, Организация строительного производства: учебник / [Под общей редакцией Цая Т. и Грабового П. М.: Издательство АСВ, 2018].

ALFRAGANUS

XALQARO ILMIY JURNAL

VOL. 3 • ISSUE 14 • 2026

UMUMKASBIY FANLAR

NASHR MA'LUMOTLARI

Ushbu jurnal O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy
kommunikatsiyalar agentligida № 060125 guvohnoma
bilan ro'yxatdan o'tgan.

«ALFRAGANUS UNIVERSITY» nashriyotida tayyorlandi.

Muharrir: Xolbekov S.

ISSN: 2992-8974

journals.afu.uz

journals@afu.uz

Tel: +998 90 335 09 30

ALFRAGANUS UNIVERSITY

TOSHKENT • 2026